

The University of Tehran Press

The Protection of the Rights of Children with Disabilities in Armed Conflict

Ahmad Momenirad¹ | Jeyran Asemi²

1. Associate Prof., Public Law Department, faculty of law and Political science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: momenirad@ut.ac.ir
2. Corresponding Author; Ph.D. Student in International Law, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: jeyran9574@gmail.com

Article Info	Abstract
<p>Article Type: Research Article</p> <p>Pages: 1603-1620</p> <p>Received: 2022/06/22</p> <p>Received in Revised form: 2022/07/27</p> <p>Accepted: 2022/10/24</p> <p>Published online: 2024/09/22</p> <p>Keywords: <i>armed conflicts, humanitarian law, human rights law, rights of child, rights of children with disabilities.</i></p>	<p>Separation from the family, deprivation from education, lack of access to nutrition, health, treatment, and humanitarian aid are examples of the dangers to disabled children during an armed conflict. The legal status of children with disabilities - who are considered to be the most vulnerable minorities during armed conflict due to their special circumstances - is an important issue in international humanitarian law in recent years. The present study seeks to answer the question: what are the rights of these children in armed conflict and how to ensure them? Our assumption is that by relying on relevant human-rights and humanitarian instruments in this area and the practical actions taken by the international community, the rights of these children is moving in a direction that puts them on an equal footing with others in terms of general humanitarian protection and prioritizes them in benefiting from the humanitarian aids.</p>
<p>How To Cite</p>	<p>Momenirad, Ahmad; Asemi, Jeyran (2024). The Protection of the Rights of Children with Disabilities in Armed Conflict. <i>Public Law Studies Quarterly</i>, 54 (3), 1603-1620. DOI: https://doi.com/10.22059/JPLSQ.2022.344879.3114</p>
<p>DOI</p>	<p>10.22059/JPLSQ.2022.344879.3114</p>
<p>Publisher</p>	<p>The University of Tehran Press.</p>

حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه

احمد مؤمنی‌راد^۱ | جیران عاصمی^۲

۱. دانشیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: momenirad@ut.ac.ir

۲. نویسنده مسئول؛ دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: jevran9574@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>صفحات: ۱۶۰۳-۱۶۲۰</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۲</p> <p>تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: حقوق بشردوستانه، حقوق بشر، حقوق کودک، حقوق کودکان معلول، مخاصمات مسلحانه.</p>	<p>جدایی از خانواده، محرومیت از تحصیل، دسترسی نداشتن به تغذیه، بهداشت، درمان و امداد بشردوستانه نمونه‌هایی از مخاطرات و آسیب‌های پیش روی کودکی معلول به‌هنگام مخاصمه مسلحانه است. وضعیت حقوقی کودکان دارای معلولیت که با توجه به شرایط خاص خود از آسیب‌پذیرترین اقلیت‌ها به‌هنگام مخاصمات مسلحانه شمرده می‌شوند، در سال‌های اخیر از مهم‌ترین موضوعات در حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود. پژوهش حاضر در پی پاسخ پرسشی مبنی بر چستی حقوق این کودکان در مخاصمات مسلحانه و چگونگی تضمین آن در اقدامات جامعه جهانی است. فرض ما بر این است که تضمین حقوق این کودکان در مخاصمات مسلحانه با استناد بر اسناد حقوق بشری و بشردوستانه مرتبط در این زمینه و اقدامات عملی صورت‌گرفته از سوی جامعه جهانی در مسیری حرکت می‌کند که آنها را در حمایت‌های کلی بشردوستانه، برابر با سایرین و در بهره‌مندی از امداد بشردوستانه در اولویت قرار دهد.</p>
استناد	مؤمنی‌راد، احمد؛ عاصمی، جیران (۱۴۰۳). حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه. <i>مطالعات حقوق عمومی</i> ، ۵۴ (۳)، ۱۶۰۳-۱۶۲۰. DOI: https://doi.com/10.22059/JPLSQ.2022.344879.3114
DOI	10.22059/JPLSQ.2022.344879.3114
ناشر	مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

شروع یک مخاصمه مسلحانه اعم از بین‌المللی و غیربین‌المللی آغازی بر قربانی شدن جمعیت‌های غیرنظامی است. از قربانیان اصلی غیرنظامی مخاصمات کودکان هستند. مظلوم‌ترین و بی‌گناه‌ترین غیرنظامیانی که سال‌ها قربانیان مخاصمات مسلحانه بوده‌اند و در میان آنها کودکان دارای معلولیت بی‌بهره‌ترین آنها از حقوق بشردوستانه‌اند. براساس نتایج پژوهش‌ها بین ۹۰ تا ۱۵۰ میلیون کودک دارای معلولیت در دنیا وجود دارد (World Health Organization, 2011: 2) و اگر کودک دارای معلولیتی در زندگی خود مخاصمه مسلحانه‌ای را تجربه کند، چنانچه معلول جسمی باشد، توان گریختن از آن و نجات خود را ندارد و اگر معلولیت ذهنی داشته باشد، حتی درک آنچه را که در پیرامونش در حال رخ دادن است، ندارد. با توجه به همین مسئله کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه با انواع مخاطرات و آسیب‌های ناشی از جنگ و درگیری نظامی روبه‌رو هستند، از جمله اینکه امکان ترک شدن و دور شدن آنها از خانواده بسیار زیاد است، موانع متعددی در دسترسی آنها به خدمات فنی، بهداشتی، تحصیلی و ابزار کمکی و درمانی وجود دارد و در کنار تمامی این موارد، مخاطرات ناشی از یک مخاصمه به احتمال زیاد به صدمات دائمی بر روح و روان آنها منجر خواهد شد که همواره با ایشان خواهد ماند. پرسش اساسی که پژوهش حاضر در توجه به آن شروع به کار کرده است، این است که حقوق این کودکان در مخاصمات مسلحانه با توجه به حقوق بین‌الملل بشر و بشردوستانه چیست. پرسشی که بنا به فرض اصلی پژوهش پاسخ به آن را باید در میان اسناد حقوق بشری و حقوق بشردوستانه به‌تصویب رسیده در فضای حقوق بین‌الملل جست‌وجو کرد که از سویی بر تضمین حقوق کودکان و از سوی دیگر تضمین حقوق افراد معلول تأکید کرده‌اند و مهم‌ترین آنها شامل کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن است. از طرف دیگر درک و شناسایی حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه به‌واسطه اقدامات و حمایت‌های بشردوستانه در سطح جامعه جهانی به ثمر نشسته است و در راستای توجه به این مسئله، پژوهش حاضر در توجه به پرسش اصلی و فرضیه موردنظر از دو بخش تشکیل خواهد شد. در بخش اول مخاطرات و آسیب‌های متعدد حاصل از مخاصمه مسلحانه در برابر کودکان دارای معلولیت از نظر خواهد گذشت تا با درک هرچه بیشتر آنها حقوق به رسمیت شناخته‌شده برای این کودکان در خلال اسناد حقوق بشری و بشردوستانه مربوط مورد استناد و تأکید قرار گیرند و در بخش دوم به دنبال شناسایی حقوق این کودکان، اقدامات جامعه جهانی به‌ویژه سازمان ملل متحد و ارکان مهم آن در خصوص توجه هرچه بیشتر به وضعیت حقوقی کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه و تضمین حقوق آنها بررسی خواهد شد.

۲. حقوق کودکان دارای معلولیت در برابر آسیب‌های ناشی از مخاصمه مسلحانه

حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه در توجه به آسیب‌پذیری این دسته کودکان به هنگام به خطر افتادن صلح و وضعیت خاص جسمانی و روحی آنها از سوی دیگر مدنظر قرار می‌گیرد. در میان اقلیت افراد دارای معلولیت در دنیا که بزرگ‌ترین قربانیان فراموش شده مخاصمات شناخته می‌شوند (Priddy, 2021: 4)، کودکان دارای معلولیت با دسته مخاطرات و مشکلات بسیار فراگیرتر و هولناک‌تر روبه‌رو می‌شوند که سبب می‌شود توجه به نیازهای بشری این کودکان از درجه توجه بسیار بالاتری بهره‌مند باشد.

در همین زمینه برای شناسایی بهتر حقوق به رسمیت شناخته شده این کودکان در مخاصمات مسلحانه، ریشه‌یابی مخاطرات و مشکلات آنها به‌هنگام وضعیت مخاصمه گام اول است. با توجه به این مسئله گفتار پیش‌رو از دو بخش تشکیل خواهد شد؛ در بخش اول مشکلات و مخاطرات کودکان دارای معلولیت به‌هنگام مخاصمه مسلحانه از نظر خواهد گذشت و در بخش بعد با توجه به نیازهای خاص این کودکان بر داشتن تدابیر ویژه در وضعیت مخاصمه مسلحانه، حقوق آنها با توجه به اسناد حقوق بشری و بشردوستانه بررسی خواهد شد.

۱.۲. مخاطرات و مشکلات کودکان دارای معلولیت در مخاصمه مسلحانه

معلولیت معانی متعدد و موسعی دارد و بسته به هر فرد معلول میزان، نوع و درجه آن متفاوت است. در یک تعریف از سازمان بهداشت جهانی، معلولیت تداخل در تعامل وضعیت سلامتی فرد با محیط است که به نقص در عملکرد بدن منجر می‌شود (Peek & Stough, 2010: 1262). با توجه به کنوانسیون ۲۰۰۶ حقوق افراد دارای معلولیت^۱، معلولان افرادی هستند که برای مدت زمانی طولانی واجد آسیب‌های جسمانی، روانی و عقلی یا احساسی بوده و در نتیجه در تعامل با موانع مختلف ممکن است مشارکت کامل و مؤثر آنها در اجتماع با دیگران با تأخیر همراه باشد.

با توجه به دو تعریف مذکور که در فضای حقوق بین‌الملل به‌صورت روشن‌تری مورد توجه قرار گرفته‌اند، باید گفت که اگرچه تعریف مشخصی از معلولیت در هر فرد وجود ندارد، به‌صورت کلی فرد دارای معلولیت شامل کسی است که در تعامل با زندگی و محیط پیرامون خود به دلیل آسیب جدی جسمی یا روانی با سختی مواجه است. یک دسته‌بندی از معلولیت شامل معلولیت هنگام صلح و معلولیت هنگام مخاصمه است. درحالی‌که معلولیت به‌هنگام صلح در نتیجه حوادثی ناگوار مانند حوادث کاری، رانندگی، بهداشت و... رخ می‌دهد، معلولیت در زمان مخاصمه در نتیجه حوادث ناگوار طی مخاصمه

1. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006.

مسلحانه برای رزمندگان و افراد غیرنظامی است (رمضانی قوام‌آبادی، ۱۳۹۰: ۳۱۲). معلولیت چه در زمان صلح و چه در زمان مخاصمه می‌تواند تولدی یا اکتسابی باشد و در میان اقشار متعدد افراد دارای معلولیت از زنان و کودکان به‌عنوان آسیب‌پذیرترین‌ها یاد می‌شود. درحالی‌که زنان دارای معلولیت با توجه به جنسیت خود در مقایسه با سایر افراد آسیب و تبعیضی دوبرابر را متحمل می‌شوند (Black et al, 2007: 96)، کودکان حتی بیشتر از زنان تصویری کاملاً نمایان از قربانیان بی‌گناه درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی یا غیر بین‌المللی را ارائه می‌دهند (ضیایی بیگدلی، ۱۳۹۶: ۱۲۵).

کنوناسیون حقوق کودک^۱ در معنای کودک تنها بر این مسئله بسنده کرده است که کودک هر فرد زیر ۱۸ سال باشد، اما در واقع کودکی به تفاوت فرهنگ و تاریخ متفاوت است. به‌نظر می‌رسد که کودک را به صورت مشخص از سایر افراد بشری متمایز می‌کند، نیازش بر حمایت و امنیتی مخصوص بر اساس زمینه‌های نابالغ فیزیکی و جسمانی است که به‌هنگام مخاصمه مسلحانه و در صورت وجود نشانه‌ای از معلولیت وی را در حالتی بسیار بحرانی‌تر از یک کودک فاقد معلولیت قرار می‌دهد (Parikh, 2017: 231). ترکیب تبعیض مداوم و شکست در ایجاد اقداماتی که برابری فرصت‌ها را فراهم کند، افراد دارای معلولیت و به ویژه کودکان را به بی‌بهره‌ترین افراد در دنیای در حال صلح تبدیل کرده است (Heymann et al, 2020: 153)، درحالی‌که این افراد به‌هنگام مخاصمه و درگیری مسلحانه با درجه بسیار بالاتری از تبعیض و نابرابری روبه‌رو هستند که در انواع حمایت‌ها و اقدامات بشردوستانه نمود یافته است.

توجه به وضعیت کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه از سال ۲۰۱۵ با جدیت بیشتری در جامعه جهانی دنبال شده است. با شروع این تاریخ دیدبان حقوق بشر تأثیرات مخاصمات بر کودکان دارای معلولیت را در کشورهایی مانند افغانستان، کامرون، جمهوری آفریقای مرکزی، نوار غزه و بخش اشغالی فلسطین، سودان جنوبی، سوریه و یمن بررسی کرده است و همچنین گزارش‌های متعدد گزارشگر ویژه دبیر کل در خصوص وضعیت کودکان در مخاصمات مسلحانه، گزارش‌های صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به مخاطرات متعددی که کودکان دارای معلولیت در یک مخاصمه مسلحانه با آنها مواجه‌اند، اشاره کرده‌اند.

در میان انواع آمار و گزارش‌ها، اولین دسته از مخاطراتی که کودکان دارای معلولیت با آن مواجه می‌شوند، مشکل و دشواری فرار از حمله است. کودک دارای معلولیت به‌هنگام وقوع یک حمله مسلحانه بیش از سایرین در معرض خطر است، چراکه یا توان فرار بدون ابزار کمکی و امدادی را ندارد یا اصلاً درک آنچه را که رخ می‌دهد، ندارد تا چاره‌ای برای آن ببیند. به‌طور معمول در صورت وقوع حمله به مدارس، فرار کودکان دارای معلولیت با مشقت بیشتری همراه است، چراکه با توجه به نیاز مبرم به

1. Convention on the Rights of Child, Treaty Series 1577, 1989.

وسایلی مانند ویلچر یا عصا در مضیقه قرار دارند و در صورت یافت آن به‌علت زمان‌بر بودن کمک رساندن به این کودک برای استفاده از ابزار امدادی، وی در حالتی بسیار دشوار قرار می‌گیرد. از طرف دیگر مناسب نبودن ابزارهای امدادی برای کودکان دارای معلولیت نیز مشکلی دیگر است، چراکه یا چنین ابزارهایی یافت نمی‌شوند یا در بیشتر مواقع برای استفاده کودکان مناسب نیستند. برای مثال در تجربه کودکانی در سوریه ویلچر که ابزار مورد نیاز تحرک وی بود، برای بزرگسالان طراحی شده بود که کودک پنج‌ساله در استفاده و جابه‌جایی با آن بسیار آسیب دیده بود.

دسته دیگر از مخاطراتی که کودکان دارای معلولیت هنگام فرار در حمله‌ای مسلحانه با آن روبه‌رو هستند، خطر تنها ماندن است. آنها به‌علت آنکه توان فرار به‌تنهایی ندارند، ممکن است از سوی افراد خانواده ترک شوند یا افرادی که آنها را حمل می‌کنند، در میان مسیر خسته و درمانده شوند و آنها را رها کنند. جدایی از خانواده کودک را بعد از هر حادثه ناگواری در شرایط بدتری قرار می‌دهد که می‌تواند به آسیب‌های دائمی منجر شود (Peek et al., 2010: 1263).

موانع آموزشی و تحصیلی دسته دیگری از مخاطراتی هستند که کودک دارای معلولیت درگیر در مخاصمه مسلحانه با آن روبه‌روست. حملات به مدارس، ورود این کودکان به جامعه و خروج آنها از انزوا را وارونه می‌سازد. کودکان دارای معلولیت جسمی در دسترسی به مدارس و کمپ‌های تحصیلی با مشکلاتی از جمله دسترسی نداشتن به جاده‌های منتهی به مدارس، تسهیلات غیرقابل دسترس آموزشی، نبود ابزارهای امدادی مانند رمپ در مدرسه برای جابه‌جایی، عدم ارائه خدمات تحصیلی برای معلولان از سوی کمپ‌های تحصیلی سازمان‌های بشردوستانه و... روبه‌رو هستند.

در سوی دیگر از مهم‌ترین مشکلات این کودکان در مخاصمات مسلحانه موانع در دستیابی به خدمات اولیه بهداشتی است. کودکان دارای معلولیت با توجه به وضعیت خاص خود به مراقبت‌های بهداشتی و تغذیه متفاوت با سایرین احتیاج دارند، درحالی‌که وضعیتی مانند مخاصمه مسلحانه به‌شدت تأثیر منفی بر این امر دارد. به‌طور معمول این کودکان در کمپ‌های نگهداری افراد غیرنظامی با امراض متعددی روبه‌رو می‌شوند، نبود کارشناس بهداشت برای آنها به‌ویژه در مورد دختران کودک دارای معلولیت از مشکلات مهم است، نبود امداد بهداشتی مؤثر مانند وسایل بهداشتی از جمله پوشک کودک و استفاده از پوشک بزرگسالان برای آنها بسیار جدی است و نبود دستگاه‌های حیاتی مانند دستگاه تنفس و دارو و تغذیه مناسب به‌شدت این کودکان را در تنگنا قرار می‌دهد.

در نهایت صدمات روحی و روانی که کودکان دارای معلولیت آن را طی حمله مسلحانه تجربه می‌کنند، از مهم‌ترین مخاطرات برای آنهاست. خطرهایی مانند افسردگی، اضطراب و سایر وضعیت‌های حاد روحی مانند کمبود خواب، تنش و استرس بالا در بسیاری از کودکان معلول درگیر در مخاصمات مسلحانه گزارش شده است و حتی در مواردی کودک با آنکه درکی از امری که در حال رخ دادن است ندارد، توان

درک احساس تنش، اضطراب و افسردگی در درون خودش یا سایرین را به خوبی دارد که به صدمات جبران ناپذیر به روح و روانش منجر خواهد شد.

با توجه به انواع مخاطراتی که کودک دارای معلولیت در حملات مسلحانه تجربه می کند، عبارت «معلول کردن مجدد کودک دارای معلولیت» در مخاصمه به کار می رود، چراکه در نتیجه فشارها و آسیب های روانی و جسمی در اثر خشونت، نبود خدمات فنی و بهداشتی، محرومیت کودک از اقدامات بشردوستانه و... با ناتوانی دائمی در اثر مخاصمه مسلحانه روبه رو خواهند شد که برای همیشه با آنها خواهد ماند (UNICEF, 2017: 7).

۲.۲. حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه با توجه به حقوق بشر و بشردوستانه

شناسایی مخاطرات بیان شده برای کودکان دارای معلولیت به هنگام مخاصمات مسلحانه، سرمنشأ شناسایی حقوق آنهاست. باید گفت که وضعیت بشری افراد دارای معلولیت تا مدت ها مورد غفلت واقع شده است، به طوری که حتی در دوران باستان معلولیت کودکان به عنوان مجازات الهی سبب قربانی شدن آنها در پیشگاه خدایان و طرد آنها از سوی جامعه و افراد می شد (رمضانی قوام آبادی، ۱۳۹۰: ۳۰۸). در اسناد مهم حقوق بشری از جمله اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق های حقوق مدنی و سیاسی و حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نیز حمایت از فرد دارای معلولیت به عنوان طبقه خاص مورد نظر نیست، بلکه تنها در زمینه امنیت اجتماعی و سیاست های بهداشتی مورد توجه واقع شده است (Kothari, 2010: 68) و این مسئله ناشی از رویکردی بود که افراد دارای معلولیت را به عنوان انده انسانی مورد ترحم و حمایت قرار می دهد و در تصویب کنوانسیون های ژنو ۱۹۴۹ نیز دنبال شده است، چراکه در زمان تصویب این اسناد موضوعاتی همچون معلولیت در نظر جامعه جهانی به برجستگی امروز نبودند. اما در پی گسترش و توسعه حقوق آنها از میانه دهه ۷۰ میلادی، دیدگاهی در فضای جامعه جهانی پدیدار شده است که در زمینه تضمین حقوق افراد دارای معلولیت بر اقدام اجتماعی تأکید می ورزد و تغییرات حقوقی، سیاسی و اجتماعی برای فراهم آوردن دسترسی همگان به جامعه و حقوق اجتماعی را خواستار است. به دیگر سخن حمایت از آنها با این دیدگاه از مسیر درمانی شخصی به سمت حقوق بشری رفته است (Rosental, 2021: 96) و اسناد متعدد حقوق بشری و بشردوستانه در جهت تضمین حقوق کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه نیز در توجه به چنین رویکردی تفسیر شده اند.

۳.۲. حقوق کودک دارای معلولیت در مخاصمه مسلحانه با توجه به کنوانسیون حقوق کودک

اساس شناسایی هر حق بشری برای افراد در راستای دو اصل استوار برابری و عدم تبعیض است و مبانی حقوق افراد دارای معلولیت از جمله کودکان دارای معلولیت نیز مانند همه انسان ها کرامت، ارزش ذاتی

بشر و برابری است (توسلی نائینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۹). کنوانسیون حقوق کودک که در سال ۱۹۸۹ به واسطه تلاش سازمان ملل متحد به ثمر نشست است، از موفق‌ترین اسناد حقوق بشری در زمینه تضمین حقوق کودکان است که اولین استناد برای شناسایی حقوق کودکان دارای معلولیت در هر زمان است. چهار اصل استوار از جمله عدم تبعیض و حداکثر منفعت کودک، حق بر زندگی، نجات، پیشرفت و توسعه و در نهایت احترام به دیدگاه‌های کودک، مبنای حقوق کودکان دارای معلولیت چه در زمان جنگ و چه به‌هنگام صلح است (World Health Organization, 2015: 2).

بر اساس ماده ۲ این کنوانسیون، حقوق کودک بر مبنای اصل عدم تبعیض مورد احترام است و هر کودکی مستحق دریافت حقوق خود بر مبنای برابری و عدم تبعیض است. ادبیات عام کنوانسیون در به کار بردن کلمه کودک نشان از شمول تمامی کودکان در بهره‌مندی از حقوقشان دارد و کودکان دارای معلولیت نیز با استناد بر این ماده در دسترسی به حقوق خود در برابری کامل با سایر کودکان هستند. در کنار ماده ۲، ماده ۲۳ این سند اصلی‌ترین ماده در خصوص تعهد کشورها بر تضمین حقوق کودکان دارای معلولیت در هر زمان محسوب می‌شود. با توجه به ادبیات این ماده کودک باید در شرایطی متضمن منزلت و استقلال باشد و کشورها متعهد بر تسهیل شرکت کودک در جامعه و داشتن زندگی با حقوق کامل هستند. در بند ۲ این ماده به‌صورت ویژه تعهد کشورها بر تضمین حقوق و مراقبت‌های ویژه برای کودکان دارای معلولیت مورد تأکید است و اساس حقوق کودک دارای معلولیت در توجه به برابری و مشارکت وی در جامعه به‌همراه توجه بر نیاز و حمایت‌های خاص مدنظر است و این تعهد منوط به زمان خاصی نشده است که خود نشانی بر تعهد به محترم شمردن حقوق آنها چه به‌هنگام صلح و چه به‌هنگام وضعیت مخاصمه مسلحانه است.

علاوه بر این کودکان دارای معلولیت همراستا و برابر با سایر کودکان از حقوق مانند حق بر آموزش و پرورش با توجه به توسعه و برابری فرصت‌ها طبق مواد ۲۸ و ۲۹، حق بر دریافت بالاترین استاندارد بهداشتی و تسهیلات لازم برای درمان بیماری و توانبخشی طبق ماده ۲۴ و حق بر حفاظت از سلامت جسم و روان طبق ماده ۲۵ برخوردارند که مخاطرات بیان شده در بخش قبل به‌صورت خاص در تناقض با حقوق برشمرده طبق کنوانسیون حقوق کودک است و تعهد کشورها مبنی بر تضمین این حقوق در مخاصمات مسلحانه مورد تأکید است، چراکه طبق ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک تعهد خاص بر تضمین حقوق کودکان از جمله حقوق کودکان دارای معلولیت چه در حوزه حقوق بشر و چه در حوزه حقوق بشردوستانه الزام‌آور بوده و حمایت و مراقبت از کودکانی که در اثر مخاصمات در معرض آسیب هستند، با توجه به بند ۴ این ماده تعهد اصلی برشمرده شده است.

همچنین تعهد کشورها بر رعایت مفاد کنوانسیون حقوق کودک به‌هنگام مخاصمات مسلحانه در مقدمه پروتکل اختیاری این کنوانسیون درباره به‌کارگیری کودکان در مخاصمات مسلحانه مورد تأکید قرار گرفته

است و با توجه به ماده ۳ کنوانسیون و ماده ۵ پروتکل اختیاری، در نظر داشتن بهترین منفعت کودک در اقدامات کشورها چه در زمان صلح و چه به هنگام مخاصمه مسلحانه از مهم‌ترین ملاحظات است.^۱

۳.۳. حقوق کودک دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه با توجه به کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت

به ثمر نشستن دیدگاهی که با تأکید بر اقدام اجتماعی کشورها تغییرات حقوقی و سیاسی مهمی را در دسترسی همگان به حقوق بشر دنبال می‌کرد، در خصوص افراد دارای معلولیت با تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت در سال ۲۰۰۶ صورت گرفته است. در حالی که پیش از ظهور این کنوانسیون اقدامات در جهت تضمین حقوق افراد دارای معلولیت در برنامه کاری سازمان ملل متحد قرار داشت،^۲ کنوانسیون ۲۰۰۶ برای اولین بار با همکاری عمیق سازمان‌های افراد دارای معلولیت، مجموعه کاملی از تعهدات بر تضمین حقوق این افراد است که درجه الزام‌آوری آن جایگاهش را از اعلامیه‌ها و اقدامات آگاهی‌بخش قبلی متمایز می‌کند (Heymann et al., 2020: 154). این سند مهم که حقوق بشر در زمینه معلولان را به‌روزرسانی کرده است، فرصت‌هایی را برای حقوق بشردوستانه در اعمال اصول عمومی و حمایت‌های مکمل برای افراد دارای معلولیت فراهم کرده است (Gill et al., 2016: 170-171)، با دو رویکرد مهم ظرفیت‌سازی و شمول افراد دارای معلولیت در تصمیمات حقوقی و سیاسی، تعهدات سلبی و ایجابی برای کشورها در هر زمان به رسمیت شناخته است (Kothari, 2010: 70) و حمایت از افراد دارای معلولیت از جمله کودکان را با رعایت اصولی مانند کرامت، عدم تبعیض، استقلال و احترام به تفاوت‌ها در حمایت‌ها و اقدامات بشردوستانه در اولویت قرار داده است (Gill et al., 2016: 171).

بر اساس مقدمه این کنوانسیون توجه به حقوق کودکان دارای معلولیت و بهره‌مندی کامل آنها از حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین از ملاحظات مهم است. از طرف دیگر حقوق آنها در هر زمان بر مبنای برابری با سایر کودکان در توجه به تعهدات کشورها طبق کنوانسیون حقوق کودک اعمال خواهد شد. در ماده ۳ این سند در بیان اصول مورد تأکید در حمایت از معلولان، احترام به ظرفیت‌های قابل تحول

۱. باید گفت که کنوانسیون حقوق کودک تنها معاهده حقوق بشری است که به‌صورت صریح تعهد بر تضمین حقوق کودکان را

از سوی سایر بازیگران بین‌المللی از جمله سازمان‌های مردم‌نهاد مورد توجه قرار داده است. در این خصوص ر.ک:

Breen, Claire, (2003), "The Role of NGOs in the Formulation and Compliance with optional protocol to the Convention of the Rights of Child on Involvement of Children in Armed Conflicts", *Human Rights Quarterly*, 25(2), 453-481.

۲. از جمله اسناد مهم در خصوص تضمین حقوق معلولان قبل از کنوانسیون ۲۰۰۶ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: اعلامیه

حقوق افراد ناشنوا و نابینا در سال ۱۹۷۹، اصول حمایت از افراد دارای بیماری‌های روانی و ارتقای مراقبت‌های روانی در

سال ۱۹۹۱، قواعد استاندارد در زمینه برابر سازی فرصت‌ها برای معلولان در سال ۱۹۹۳ و نظریه عمومی شماره پنجم

کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سال ۱۹۹۴.

کودکان دارای معلولیت و احترام به حقوق آنها در جهت حفظ هویتشان بدون هیچ قید زمانی مورد تأکید است. در ماده ۵ نیز هرگونه تبعیض در دسترسی افراد معلول به حقوقشان ممنوع شده است، حتی طبق بند ۴ این ماده، تدابیر ویژه برای تسریع دستیابی به برابری عملی افراد دارای معلولیت بر اساس اصل عدم تبعیض تعهدی ضروری در نظر گرفته شده است.

ماده ۷ به عنوان اصلی ترین ماده این کنوانسیون در خصوص کودکان دارای معلولیت، بر تضمین حقوق آنها بر مبنای برابری تأکید دارد و تعهد به در نظر داشتن عالی ترین منفعت کودک در تمامی اقدامات کشورها تعهدی الزام آور است که مقید به زمان صلح نشده است.

ماده ۱۱ اساس تعمیم تعهدات کشورها در خصوص معلولان به هنگام مخاصمات مسلحانه محسوب می شود. بر اساس این ماده دولت های عضو متعهد بر تطابق اقدامات و تعهدات خود در چارچوب حقوق بین الملل از جمله حقوق بشر و بشردوستانه با تدابیر لازم حمایتی و ایمنی افراد دارای معلولیت در شرایط مخاطره آمیز شامل مخاصمات مسلحانه اند و تضمین حقوق کودک دارای معلولیت نیز در راستای توجه به این ماده از اساس تعهدات طرفین مخاصمه است.

همچنین در زمینه مخاطرات بیان شده در خصوص کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه، مواد متعددی از این کنوانسیون ناظر بر شناسایی حقوق آنهاست که تضمین آن مقید به زمان صلح نیست، از جمله حق بر دسترسی به ارتباطات، تسهیلات و خدمات طبق ماده ۹، تعهد کشورها بر اقدام مؤثر در تضمین و شناسایی حقوق زنان و کودکان دارای معلولیت طبق ماده ۱۶، حق بر داشتن سلامت روح و روان طبق ماده ۱۷، حق بر آموزش برابر طبق ماده ۲۴، حق بر داشتن بالاترین استانداردهای بهداشتی طبق ماده ۲۵ و حق بر استاندارد کافی زندگی و حمایت و تأمین اجتماعی به ویژه برای زنان و کودکان دارای معلولیت طبق ماده ۲۸.

۴.۳. حقوق کودک دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه با توجه به حقوق بشردوستانه

حقوق بشردوستانه حقوقی است که بر حمایت و حراست از شأن و کرامت ذاتی انسانی در مخاصمه تأکید می کند و بر تمامی افراد درگیر در مخاصمه مسلحانه فارغ از تابعیت آنها اعمال می شود (Priddy et al., 2021: 4). حمایت بشردوستانه در معنای اخص در امان قرار دادن سکته غیرنظامی از عملیات جنگی است که شامل تعهدات سلبی و ایجابی مانند عدم حمله به آنها و تخریب اموالشان می شود و در معنای عام حمایتی بدون توجه به خصوصیات فردی، جنسی، نژادی و... را در بر دارد که بر پایه برابری و عدم تبعیض مختص به همه افراد بشری است (مروت، ۱۳۸۵: ۱۴۵).

در بخش قبل به این موضوع پرداخته شد که در حقوق بشردوستانه به خصوص کنوانسیون های چهارگانه

ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ به صورت صریح حقوق خاص معلولان مورد توجه قرار نگرفته است و در همین زمینه تعهد کشورها بر تضمین حقوق خاص کودکان دارای معلولیت طبق حقوق بشردوستانه در راستای تعهد کلی بر تضمین حقوق کودک و حقوق معلولان در مخاصمه مسلحانه تفسیر می‌شود.

اصول اساسی برشمرده شده در ماده ۳ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت از جمله ظرفیت‌های در حال توسعه کودکان دارای معلولیت و احترام به حفظ هویت آنها در اقدامات و امداد بشردوستانه مورد تأکید است. کودکان دارای معلولیت مانند هر غیرنظامی دیگری با توجه به ماده ۴ کنوانسیون چهارم ژنو^۱ از افراد تحت حمایت حقوق بشردوستانه‌اند و از طرفی به استناد بند ۵ ماده ۳۸ این کنوانسیون، کودکان کمتر از پانزده سال از جمله کودکان دارای معلولیت تحت حمایت ویژه بشردوستانه‌اند که با توجه به ماده ۳۹ اقدامات مناسب به منظور بهبود وضعیت جسمانی و روحی آنها از تعهدات مهم دولت‌های متخاصم است.

ماده ۷۰ پروتکل الحاقی اول^۲ نیز در توجه به حمایت ویژه برای کودکان اشاره بر این دارد که در توزیع محموله‌های امدادی اشخاصی مانند کودکان از رفتار ترجیحی و حمایتی خاص برخوردارند و در بهره‌مندی از این خدمات آنها در اولویت هستند، تعهد الزام‌آوری که در خصوص کودکان دارای معلولیت که از اصلی‌ترین آسیب‌های وارده بر آنها در اثر مخاصمه مسلحانه بهره‌مند نبودن از خدمات فنی و امدادی بوده و لزوم رعایت اولویت در خصوص آنها بسیار مورد تأکید است.

کودکان دارای معلولیت علاوه بر برخورداری از حمایت‌های کلی بشردوستانه از کودکان از حمایت‌های خاص بشردوستانه از معلولان نیز برخوردارند. برای مثال طبق مواد ۱ تا ۱۴ کنوانسیون سوم ژنو^۳ و همچنین قاعده ۳۵ از مجموعه قواعد عرفی بشردوستانه^۴، افراد دارای معلولیت باید از آثار و مخاطرات جنگی در امان باشند و کشورهای متخاصم باید در مناطق تحت کنترل خود قلمرو امنی برای این افراد به وجود آورند که حمله به چنین قلمروهایی ممنوع است. این امر به خصوص در مورد کودکان دارای معلولیت با توجه به دشواری و مخاطراتی که در بهره‌مندی از خدمات تحصیلی و اقدامات بهداشتی تجربه می‌کنند، بسیار مورد تأکید است. از سوی دیگر حق بر مراقبت و درمان ویژه برای افراد دارای معلولیت در تعهدات بشردوستانه طبق مواد ۱۶ و ۳۸ کنوانسیون چهارم، ماده ۱۰ پروتکل الحاقی اول و مواد هفتم و هشتم پروتکل الحاقی دوم^۵ مورد توجه قرار گرفته است.

1. Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in the Time of War (The Fourth Geneva Convention), 1949.
2. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 1977.
3. Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (the Third Geneva Convention), 1949.
4. International Committee of the Red Cross (ICRC), Customary International Humanitarian Law, 2005.
5. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection

همچنین با توجه به قاعده ۳۰ مجموعه قواعد عرفی بشردوستانه، آزادی عبور محمولات دارویی و لوازم پزشکی مورد نیاز معلولان از تعهدات الزام آور کشورهای متخاصم است که حمله به این محمولات بر اساس ماده ۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری^۱ جنایت جنگی محسوب می‌گردد.

۴. اقدامات جامعه جهانی به منظور تضمین حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه

تعهد بر تضمین هر نوع حق بشری در سه دسته قابل تقسیم است. بنا بر دسته‌بندی اول کشورها در برابر حقوق بشر متعهد بر احترام هستند، بدین معنا که از مداخله در آزادی افراد در بهره‌مندی از حقوق خود منع شده‌اند. در دسته‌بندی دوم کشورها در برابر حقوق بشر تعهد بر حمایت دارند، بدین معنا که از مداخله دیگران در بهره‌مندی افراد از آن حق، امنیتی حقوقی و سیاسی به عمل آورند و در نهایت بنابر دسته‌بندی سوم کشورها در برابر حقوق بشر متعهد بر اعمال هستند، یعنی باید اقدامات ضروری و مؤثر برای تحقق حقوق افراد در نظر گرفته شود که در سه سطح تدارک، ارتقا و تسهیل تجلی می‌یابد (نصر اصفهانی، ۱۳۸۸: ۲).
تعهد بر تضمین حقوق کودک دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه نیز در سه دسته‌بندی مذکور شایان توجه است. در همین خصوص اقدامات جامعه جهانی در این زمینه که در اساس فعالیت‌های حقوق بشری و بشردوستانه سازمان ملل متحد به ثمر نشسته است، بررسی خواهد شد.

۴.۱. اقدامات شورای امنیت سازمان ملل متحد

توجه به وضعیت افراد دارای معلولیت در درگیری و مخاصمات مسلحانه همواره از موضوعات مورد توجه در قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد است. در سال ۲۰۱۱ قطعنامه شورا^۲ به شدت حمله به مدارس را محکوم می‌کند و کشورها را متعهد بر فراهم آوردن امکان تحصیل برای کودکان دارای معلولیت بر پایه برابری و عدم تبعیض می‌داند. در سال ۲۰۱۵ شورا طی قطعنامه‌ای^۳ نگرانی‌ها در مورد وضعیت کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه از جمله خطر ترک شدن، مورد خشونت واقع شدن و دسترسی نداشتن به خدمات فنی و بهداشتی را مورد توجه قرار داده است. در راستای توجه به این موضوع از سال ۲۰۱۸ در مکانیزم «بررسی و گزارش‌دهی نقض‌های فاحش حقوق کودکان در جنگ» که توسط شورا در سال ۲۰۰۴ به وجود آمده است^۴، نیروهای کاری در ۲۰ کشور در حال مخاصمه به بررسی تأثیرات جنگ بر کودکان پرداختند.

of Victims of Non-International Armed Conflicts, 1977.

1. Rome Status of the International Criminal Court, 1998.

2. United Nations, Security Council, Resolution 1998(2011), S/RES/1998, 2011.

3. United Nations, Security Council, Resolution 2225(2015), S/ RES/ 2225, 2015.

4. United Nations, Security Council, Resolution 1539(2004), S/RES/ 1539, 2004.

مهم‌ترین اقدام شورا در موضوع مورد بحث، تصویب قطعنامه ۲۴۷۵ در خصوص حمایت از افراد دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه^۱ است. با توجه به مقدمه این سند، در نظر داشتن مخاطرات خاص کودکان دارای معلولیت با تأکید بر کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو، پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ و کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت به‌ویژه ماده ۱۱ در مورد وضعیت‌های پرخطر و فوریت‌های بشردوستانه تعهدی الزام‌آور است.

بر اساس ماده ۷ این قطعنامه، اهمیت ظرفیت‌سازی و آگاهی در مورد حقوق و نیازهای ویژه معلولان در سازمان ملل متحد مورد تأکید واقع شده است و شورای امنیت از دولت‌ها و نیروهای حافظ صلح اقدامات عملی و مؤثر در این زمینه خواستار است. در ماده ۸ رسیدگی به وضعیت افراد تحت حمایت در مخاصمات بر مبنای اصل عدم تبعیض موردنظر است و ماده ۹ تأکید دارد که افراد دارای معلولیت یا نمایندگان آنها می‌توانند گزارش‌های خود در خصوص رسیدگی به حقوقشان را به شورا ارسال دارند. همچنین شورای امنیت به‌واسطه این قطعنامه از دبیر کل سازمان ملل متحد می‌خواهد تا اطلاعات افراد دارای معلولیت در مخاصمات را در ارسال گزارش‌های خود به شورا در نظر داشته باشد.

علاوه بر قطعنامه ذکرشده، شورای امنیت در سال ۲۰۲۱ با تصویب قطعنامه ۲۶۰۱ امدادی پایدار، به موقع، مناسب، جامع و در دسترس را برای همه افراد دارای معلولیت درگیر در مخاصمات از جمله کودکان خواستار است و در تمامی مراحل رسیدگی به وضعیت این افراد از جمله توانمندسازی و حمایت‌های اجتماعی، بر وظیفه خطیر حمایت، احترام و امداد با توجه به نیازهای خاص آنها تأکید می‌ورزد. همچنین شورا به‌واسطه این قطعنامه تمامی کشورها، سازمان‌های بشردوستانه و بازیگران عرصه بشردوستانه را متعهد بر هماهنگی و امداد برای تضمین دسترسی کودکان دارای معلولیت به خدمات بهداشتی و تحصیلی، بهره‌مندی از ابزارهای کمکی و حمایت‌های روانی می‌داند.

۲.۴. گزارش‌های دبیر کل

گزارش‌های دبیر کل سازمان ملل متحد در خصوص وضعیت کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه تا پیش از سال ۲۰۱۹ و به‌خصوص صدور قطعنامه ۲۴۷۵ شورای امنیت، با قصور دنبال شده است و از نه گزارش دبیر کل در این خصوص تنها یک گزارش به وضعیت خاص افراد دارای معلولیت اشاره دارد که تنها در مورد کشته شدن دو فرد دارای معلولیت در جنگ داخلی سوریه است.^۳

1. United Nations, Security Council, Resolution 2475(2019), S/ RES/ 2475, 2019.

2. United Nations, Security Council, Resolution 2106(2021), S/ RES/ 2106, 2021.

3. Security Council, S/2019/674, Report of Secretary General, Implementation of Security Council Resolution 2139(2014), 2165(2014), 2165(2014), 2191(2014), 2258(2015), 2332(2016), 2393(2017), 2401(2018), and 2449(2018).

در پی تأکید شورای امنیت بر در نظر داشتن وضعیت افراد دارای معلولیت در مخاصمات از سوی دبیر کل، در بند ۴ گزارش سال ۲۰۲۱ اشاره شده است که حقوق افراد دارای معلولیت برای مدت‌ها به‌عنوان موضوعی که نیازمند مدیریت است، موردنظر بوده است، نه به‌عنوان حقوق افرادی که نقش عمده‌ای به مانند سایرین در سرنوشت کشور خود و ساخت زندگی دارند. در همین خصوص در بند ۷ بیان شده است که مسئله مهم نادیده گرفته شدن حقوق این افراد در سیاست‌هایی با زمینه‌های حقوق کیفری بین‌المللی، اقدامات بشردوستانه و خلع سلاح است و بند ۱۱ با توجه به اهداف توسعه پایدار افراد دارای معلولیت را در بهره‌مندی از عدالت و حمایت حقوقی برابر با سایرین قلمداد کرده است.

بندهای ۴۶ تا ۴۸ این گزارش بر این موضوع دلالت دارند که با توجه به کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو عدم تبعیض در اقدامات بشردوستانه یک اصل مهم است که افراد دارای معلولیت از آن بهره‌مندند و با توجه به مواد ۱۶ تا ۲۷ کنوانسیون چهارم ژنو، حمایت از غیرنظامیان شامل تمامی افراد دارای معلولیت نیز می‌شود و اقداماتی مانند تخلیه شهرها، دریافت خدمات و رفع احتیاجات بهداشتی در خصوص این افراد باید با اولویت صورت گیرد.

علاوه بر گزارش مذکور، گزارشی از سوی نماینده ویژه دبیر کل در خصوص کودکان و مخاصمات مسلحانه در سال ۲۰۲۲ منتشر شده است^۲ که در بندهای ۲۳ تا ۲۹ با توجه به بررسی حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات بیان می‌دارد که کودکان دارای معلولیت از برنامه ۲۵ ساله ملل متحد برای کمک به کودکان درگیر در مخاصمات مسلحانه عقب مانده‌اند و با شناسایی این کودکان به‌عنوان آسیب‌پذیرترین و در عین حال کم‌بهره‌ترین افراد در مخاصمات، تلاش‌های بیشتری را در راستای توجه به قطعنامه‌های ۲۴۷۵ و ۲۶۰۱ شورای امنیت از سوی جامعه جهانی خواستار است.

۳.۴. اقدامات مجمع عمومی سازمان ملل متحد

توجه به حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه در اقدامات مجمع عمومی نیز به‌واسطه صدور قطعنامه ۲۴۷۵ شورای امنیت با جدیت بیشتری دنبال شده است. در سال ۲۰۱۹ مجمع عمومی سند مهمی با عنوان «استراتژی سازمان ملل متحد برای مشمول قرار دادن افراد دارای معلولیت»^۳ به تصویب رسانده است. این سند که با هدف تضمین همراستا بودن اقدامات و برنامه‌های ملل متحد با کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت به تصویب رسیده است، چهار هدف اصلی از جمله ارتقای رهبری گروه‌های کشوری و آژانس‌های

1. General Assembly, A/76/146, Note by Secretary General: Rights of Persons with Disabilities, 2021.
2. Office of Representative of the Secretary General for Children and Armed Conflicts, Study of the Evolution of the Children and Armed Conflicts Mandate, 1996-2021, 2022.
3. United Nations, General Assembly, United Nations Disability Inclusion Strategy, 2019.

تخصصی در سیستم ملل متحد، ایجاد برنامه‌هایی برای در نظر داشتن حقوق افراد دارای معلولیت، ارتقای سیاست‌های مربوط به معلولیت و ارتقای دانش گروه‌های متخصص معلولان را دنبال می‌کند.

با توجه به بند ۲۲ این سند، مشارکت معنادار و در دسترس افراد دارای معلولیت در سیاست‌ها و برنامه‌های ملل متحد از اصول مهم است و بر اساس پاراگراف «ب» بند ۲۶، سازمان ملل متحد در خصوص تصمیم‌گیری در مورد افراد دارای معلولیت با افراد دارای معلولیت به‌ویژه زنان و کودکان در ارتباط مستقیم خواهد بود.

علاوه بر این گزارش نماینده ویژه ملل متحد درباره معلولیت در سال ۲۰۲۱ بیان کرده است که کشورها، شورای امنیت، آژانس‌های تخصصی و نهادهای سازمان ملل متحد و همچنین سازمان‌های بشردوستانه موظف‌اند تا تلاش‌های موجود برای احقاق حقوق کودکان در مخاصمات را مورد بررسی، گزارش و پاسخ‌دهی قرار دهند و کودکان دارای معلولیت باید به‌صورتی ویژه از حقوق خاص خود مبنی بر حق بر تغذیه، سلامت روانی، تحصیلات، ابزار کمکی و ... بهره‌مند باشند. بر اساس این گزارش این کودکان باید در مسیر حمایت‌های بشردوستانه ملل متحد در شرایط و وضعیتی برابر با دیگران باشند.

همچنین صندوق کودکان ملل متحد یا یونیسف به‌عنوان یکی از ارکان فرعی مهم مجمع عمومی در گزارش‌ها و اقدامات پژوهشی خود همواره در جهت تضمین حقوق کودکان دارای معلولیت چه در زمان صلح و چه به‌هنگام وضعیت مخاصمه مسلحانه در تکاپوست. از سال ۲۰۱۷ سند راهنمای شمول کودکان دارای معلولیت^۲ توسط یونیسف به‌عنوان مجموعه کتابچه منتشر می‌شود که بر در نظر داشتن حقوق کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه از لحظه پدیدار شدن نیاز برای اقدامات بشردوستانه تا مرحله بهبود تأکید کرده و ایده‌های عملی و مؤثر در این زمینه را معرفی می‌کند.

در نهایت باید توجه داشت که کودکان دارای معلولیت علاوه بر تمامی اقدامات بیان‌شده در شمول تمامی اقدامات بشردوستانه مرتبط با وضعیت افراد دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه‌اند که از مهم‌ترین آنها منشور شمول افراد دارای معلولیت در اقدامات بشردوستانه^۳ است که در سال ۲۰۱۶ توسط اجلاس جهانی بشردوستانه به ثمر نشسته است. بر اساس این منشور نیاز به اقدامات بشردوستانه و آگاهی بخشی در خصوص عدم برابری و تناسب در پاسخ به نیازهای معلولان در مخاصمات مسلحانه مورد تأکید است و دولت‌های عضو متعهد بر آن شده‌اند تا هر شکل از تبعیض را در سیاست‌های بشردوستانه

1. General Assembly, A/76/146, Report of Special Rapporteur on the Rights of Persons with Disabilities, 2021.
2. UNICEF, Guidance on Including Children with Disabilities in Humanitarian Action, 2017, Available at: <http://training.UNICEF.org/disability/indea.html>
3. World Humanitarian Summit, Charter on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, 2016, Available at: <http://humanitariandisabilitycharter.org>

خود از بین ببرند و خدمات، حمایت‌ها و سیاست‌های جامع در خصوص وضعیت افراد دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه در نظر گیرند.

۵. نتیجه

کودکان دارای معلولیت مظلوم‌ترین قربانیان مخاطرات و آسیب‌های هولناک مخاصمات مسلحانه‌اند که سالیان متمادی از حقوق و حمایت خاص خود در اقدامات بشردوستانه بی‌بهره بودند. تجارب دردناک این کودکان از سختی‌ها و دشواری‌های جنگ به آسیب‌های جبران‌ناپذیر بر جسم و روح آنها منجر می‌شود که همواره با آنها خواهد ماند و در این میان تضمین حقوق آنها در مخاصمات مسلحانه از موضوعات جدی در حقوق بین‌الملل بشر و بشردوستانه شمرده می‌شود. اساس و پیکره شناسایی حقوق خاص این کودکان به‌هنگام مخاصمات مسلحانه در استناد به اسناد مهمی همچون کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ نمود می‌یابد. حقوقی همچون حق بر سلامت جسم و روان، بهره‌مندی از خدمات امدادی و ابزار کمکی، دسترسی به تحصیلات، حق بر تغذیه و بهداشت و... که در استناد به اسناد مهم حقوق بشری و بشردوستانه شناسایی می‌شوند، توسط جامعه جهانی در چارچوب ارکان مهم سازمان ملل متحد از جمله قطعنامه‌های شورای امنیت به ایجاد تعهدات الزام‌آور مبنی بر احترام، شناسایی و اجرا منجر شده است و از سال ۲۰۱۹ در خلال گزارش‌های دبیر کل ملل متحد و نمایندگان ویژه سازمان در خصوص وضعیت معلولان رصد و بررسی می‌شوند. حال اقدامات و حمایت‌های بشردوستانه در توجه به حقوق این کودکان به سمت مسیری در حال حرکت است که کودک دارای معلولیت بر مبنای برابری و عدم تبعیض به صورتی یکسان با سایر افراد غیرنظامی مشمول حمایت‌های بشردوستانه، از حقوق خود بهره‌مند شود و از طرفی با توجه به وضعیت خاص خود در اولویت حمایتی ویژه برای برخورداری از تسهیلات و امداد بهداشتی و مراقبتی قرار گیرد. در این میان، توجه به حقوق به رسمیت شناخته‌شده این کودکان به‌هنگام مخاصمات مسلحانه در اقدامات بشردوستانه نهادهای بشردوستانه بین‌المللی از جمله صلیب سرخ و هلال احمر و همچنین ایجاد سازوکار بین‌المللی بشردوستانه در راستای نظارت بر وضعیت آنها به‌هنگام مخاصمات مسلحانه از سوی جامعه جهانی همراستا با قوت گرفتن پژوهش‌های حقوقی در زمینه حمایت از حقوق این مظلومان کوچک می‌تواند راهکاری مناسب تلقی شود.

منابع**۱. فارسی****الف) کتابها**

۱. ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۹۶). *حقوق بین الملل بشردوستانه*. تهران: گنج دانش.

ب) مقالات

۱. توسلی نائینی، منوچهر؛ طباطبایی، مینو و جاگیری، راحله (۱۳۹۸). بررسی حقوق اجتماعی و توانبخشی کودکان معلول در اسناد بین المللی و قوانین ایران. *فصلنامه حقوق کودک*، ۴، ۶۱-۸۳.
۲. رضانی قوام آبادی، محمدحسین (۱۳۹۰). حمایت از معلولین در حقوق بین الملل. *فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۴۱، ۳۰۷-۴۴۲.
۳. مروت، مجتبی (۱۳۸۵). حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه. *فصلنامه حقوق عمومی*، ۱۸، ۱۳۹-۱۷۱.
۴. نصر اصفهانی، احمد (۱۳۸۸). حمایت از حقوق معلولان در چارچوب کنوانسیون افراد دارای معلولیت. *خبرنامه کانون وکلای دادگستری اصفهان*، ۳۳.

۲. انگلیسی**A) Books**

1. Gill, M., & Schuld-Vials, C. (2010). *Disability, Humanitarians, and the Limits of Humanitarianism*. Abingdon: Routledge.
2. Heymann, J., Sprague, A., & Rub, A. (2020). *Advancing Equality*. California: University of California Press.
3. Parikh, C. (2017). *Writing Human Rights: The Political Imaginaries of Writers of Color*. London: University of Minnesota Press.

B) Articles

4. Black, C. (2017). Defying Double Discrimination. *The Jobs Hopkins University Press*, 8(1), 95-104.
5. Breen, Cl. (2003). The Role of NGOs in the Formulation and Compliance with Optional Protocol to the Convention of the Rights of Child on Involvement of Children in Armed Conflicts. *Human Rights Quarterly*, 25(2), 453-481.
6. Kothari, J. (2010). The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: An Engine for law Reform in India. *Economic and Political Weekly*, 45(18), 66-72.
7. Peek, L., & Stough, L. M. (2010). Children with Disabilities in the Context of Disaster: A Social Vulnerability Perspective. *Willy*, 181(4), 1260-1270.
8. Priddy, A. (2021). Military Briefing: Persons with Disabilities and Armed Conflicts. *general Academy of International Humanitarian law and Human Rights*.
9. Rosental, E. (2021). The promise of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities to Protect all Children. *International Journal of Disability and Social Justice*, 1(1), 95-117.

10. UNICEF (2021). Children with Disabilities in Situation of Armed Conflicts: Discussion Paper. www.UNICEF.org/disabilities

C) Documents

11. Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian law Applicable in Armed Conflicts, Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the protection of the Victims of International Conflicts (Protocol I), 1977.
12. Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian law Applicable in Armed Conflicts, Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of the Victims of Non-International Conflicts (Protocol II), 1977.
13. General assembly, A/76/146, Report of the Special Rapporteur on the Rights of Persons with Disabilities, 76th Session, Note by Secretary General: Rights of Persons with Disabilities, 2021.
14. International Committee of the Red Cross (ICRC), Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (The 4th Convention), 1949,
15. International Committee of the Red Cross (ICRC), Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (The 3rd Geneva Convention), 1949.
16. International Committee of the Red Cross (ICRC), Customary International Humanitarian Law, 2005.
17. Office of the Representative of the Secretary General for Children and Armed Conflicts, Study of the Evolution of the Children and Armed Conflicts Mandate 1996-2021, United Nations, 2022.
18. Security Council, S/2019/674, Report of Secretary General, Implementation of Security Council Resolution 2139(2014), 2165(2014), 2165(2014), 2191(2014), 2258(2015), 2332(2016), 2393(2017), 2401(2018), and 2449(2018).
19. UN General Assembly, Rome Status of the International Criminal Court, 1988.
20. UN General Assembly, United Nations Disability Inclusion Strategy, 2019.
21. UNICEF, Guidance on Including Children with Disabilities in Humanitarian Action, 2017. <http://training.UNICEF.org/disability/indea.html>
22. United Nations, Convention on the Rights of Child, Treaty series 1577, 1989.
23. United Nations, Security Council, Resolution 1539(2004), S/RES/ 1539, 2004.
24. United Nations, Security Council, Resolution 1998(2011), S/RES/1998, 2011.
25. United Nations, Security Council, Resolution 2225(2015), S/ Res/ 2225, 2015.
26. United Nations, Security Council, Resolution 2475(2019), S/RES/2475, 56th Meeting, 2019.
27. United Nations, Security Council, Resolution 2601(2021), S/RES/2601, 2021.
28. United nations, UN General Assembly, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006.
29. World Health Organization, Promoting Rights and Community Living for Children with Psychosocial Disabilities, 2015.
30. World Health Organization, World Report on Disability, 2011.
31. World Humanitarian Summit, Charter on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, 2016. <http://humanitariandisabilitycharter.org>